

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

עלון לב המועדים

גליון סג הלכות והליכות בענין "שבת הגדול"

שבת הגדול (שו"ע תל)

שבת שלפני פסח קורין אותו שבת הגדול מפני הנס שהיה בו (ש"ע תל א)

מחו הנס: שבשנה שיצאו ממצרים חל עשרה בניסן בשבת (כמבואר בשבת פז, ב שביום המישו שלאחריו יצאו ממצרים) ולקחו כל אחד מישראל שה וקשרו בכרעי המיטה (שמות יב ג) והמצרים ראו זאת ושאלום למה זה לכם והשיבו לשחטו לשם פסח כמצות ה' והיו שיניהם קהות על ששוחטים אלהיהם [דהמצרים עבדו לצאן] ולא היו עושים להם דבר ומפני שאז היה בעשירי לחודש בשבת לכן קבעוהו לקרות שבת שלפני פסח לעולם שבת הגדול (שור תל, משנ"ב תל ס"ק א).

בכל בו (סימן מז) מובא בנוסח אחר כשראו המצרים כך חגרו חרבים ובקשו להשמיד ולהרוג את כל היהודים והשם ברחמי המרובים הגן עליהם והחלה המצרים בתחלואים שונים ולא יכלו להזיק לבני ישראל ועל שם הנסים הגדולים שנעשו לישראל באחד בשבת שהיה לפני פסח נקרא שבת לפני פסח שבת הגדול.

טעם אחר: שראו המצרים שישראל לוקחים שה לשחוט שאלו להם מה זה, ואמרו להם ישראל לפי שימותו בכורות המצרים ובכורי ישראל ישארו בחיים, כיון ששמעו זאת בכורי מצרים בקשו מאבותיהם ומפרעה שישלחו את ישראל ולא רצו לשלחם, התחילו להלחם זה בזה ונהרגו מהם עם רב, ועל שם דבר זה תקנו שבת הגדול (בית יוסף תל ע"פ המדרש שמות רבה טו יב, תוס' שבת פז, ב ד"ה ואתו).

הטעם שלא נקראים הימים שמעשור עד ערב פסח ימים גדולים שבכולם היה הנס, לטעם א משום קהיון שינים: עיקר הנס היה בהתחלה שאז היה עיקר קהיון שיני המצרים אבל אחר שעבר היום הראשון כיון דדשו דשו (ב"ה תרל א). וכן לפי הכל בו שהחללה את מצרים בחלאים משונים צ"ל שעיקר הנס היה בהתחלה שאז החלו היסורים.

לטעם ב שהנס שנלחמו זה בזה, הנס היה ביום הראשון (דרישה תל א בשם ב"י).

הטעם שהיו שיניהם קהות עכשיו וכי לא היו יודעים שישראל שוחטים ואוכלים אילים וכבשים בכל יום ויום נראה שישראל הודיעו למצרים שמצות השם עלינו לשחוט למטה כי בזה ישחט [הקב"ה] למעלה (והר בא למ, ב) וזהו על ששחטו את אלהיהם דאת מרבה את אלהיהם למעלה (ב"ה תל א). טעם אחר: "ואת אלהיהם" משמע את אלהים של ישראל כי רובם של ישראל עבדו עבודה זרה וכדברי חז"ל (מכילתא בא פרשת יא) משכו ידיכם (שמות יב כא) מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצווה ולכן היו שיניהם קהות כי עד עתה עבדו לו ועכשיו שוחטים את אלהיהם של עצמם למטה כי בזה נשחט למעלה (ב"ה שם).

הטעם שדווקא נס זה נקרא גדול: לפי שנמשך חמשה ימים ועיקר הנס היה ביום הראשון, שכן אחר השבת כבר הורגלו בנס, לכן נקרא שבת הגדול שבו היה הנס גדול משאר הימים (תורת חיים הולין צב).

הטעם שיחסו את הנס לשבת ולא לתאריך י' בניסן שבו היה הנס לפי שבעשירי קבעו צום (עיין שו"ע תקפ ב) לפי שבאותו יום נפטרה מרים, ולכן קבעו את הנס של הקרבן בשבת (מג"א תל א). טעם אחר: לפי שבאותו יום עשירי לחודש היה עוד נס שנבקע הירדן (עיין יהושע פרק ז פסוק יט), וכדי שלא יחשבו שהנס הוא על בקיעת הירדן ולא על נס זה, לכן יחסו הדבר אל שבת שידוע שעלייתם מן הירדן לא היתה בשבת (מ"ז תל א בשם הר"ר משה הריף).

טעם אחר: מפני שהנס בא על ידי שמירת השבת לפי שהיו יודעים המצרים שישראל שומרים שבת במצרים (כדאיתא במדרש שמות רבה א כח) והיו תמהים האיך מטפלים בבעלי חיים בשבת, ולכן תלו הדבר בשבת (לבוש תל א).

יש שכתבו בשונה לפי שהיו יודעים המצרים שאסור לישראל לעשות קשר בשבת וראו אותם קושרים בכרעי מיטתם את השה ולבדקו שאין בו מום לכן שאלום מהו, ולא היו יודעים שיש חילוק בין קשר של

קיימא ובין קשר שאינו בר קיימא והשיבו ישראל כי מצות ה' עליהם ועיקר הנס היה בשבת לכן קבעהו בשבת (פרישה תל א).

טעם אחר: לפי שהשבת היא ג"כ לזיכרון יציאת מצרים ולכן התחיל הנס בשבת ולכן קראהו שבת הגדול כי הוא גדול משבת בראשית, כיון שבעינינו ראינו את יכולת השם יתברך והיא אות על הבריאה, שחידש מאין כמו שמורה מעשה בראשית (חידושי הגהות תל יא בשם מהר"ה). טעם אחר: עשו כן כענין שקלים שבאחד באדר משמיעים על השקלים וקבעו בשבת דבלאו הכי הוא יום הכניסה ובענין אנשי הכפרים בקריאת המגילה (מלבושי יו"ט תל א).

יש שהקשו לטעם שנקרא שבת הגדול על שם הנס, מאחר שלשונם הייתה לשון ארמית היה צריך לקרוא שבת רבא כמו צומה רבא הושענה רבא.

ולכן כתבו שהטעם שנקרא שבת הגדול על שם ההפטרה לפי שביום זה קוראים בהפטרה (מלאכי ג כג) "הנה אנוכי שולח וכו' לפני בוא יום ה' הגדול והנורא" וכשם ששבת חזון ושבת נחמו ושבת שובה נקראות על שם ההפטרה שלהן כך גם שבת הגדול נקראית ע"ש ההפטרה (ביאור מהרש"ל לטור הובא גם בדרישה תל א בשמו).

ולפי זה מיושב מדוע נקראת שבת הגדול ולא שבת רבה משום ההפטרה שנאמר בה הגדול (מטה משה תקמב).

ודחה טעם זו דא"כ היו צריכים לקרוא על שם פתיחתה שבת "וערבה" כמו שבת "חזון" ושבת "נחמו" ולא על שם סיומה (ביאור מהרש"ל על הטור), ומתרגם שנקראת שבת הגדול לפי שבמילה הגדול מרומז הפטרה [הנה אנוכי שולח וכו' לפני בוא יום ה' הגדול והנורא] והנס.

טעם אחר מדוע נקראת שבת זו שבת הגדול: לפי שבשבת זו עשו ישראל את המצווה הראשונה שנצטוו בה והיא לקחת הששה (הזקני שמות יב ג).

טעם אחר: לפי שכל התעוררות השבוע באה מכת השבת הקודמת לו שהיא שורש הכל ולפיכך התעוררות הגאולה בפסח באה על יד שבת זו וע"ש הגאולה נקראת שבת הגדול (מהר"ל מפראג בביאור הגדה).

טעם אחר: לפי שהיו בני העיירות הקטנות מתקבצים לעיר לכבוד החג היו ממתנינים בני העיר עם הדרשה של הרב עד שבת לפני פסח כדי שגם בני העיירות יוכלו לשמוע, וכיון שמתקבצים לעיר הגדולה נקראת שבת הגדול.

טעם אחר: מפני הדרשה הגדולה שדורשים בשבת זו, דהיינו שמנהג בני אדם כשאינם הולכים לכאן ולכאן כל היום אלא יושבים במקום אחד הרי הם נוהגים לומר כמה גדול היום (שבלי הלכות פסח רה).

טעם אחר: לפי שהגדול שבעיר דורש לכן נקרא שבת הגדול (מטה משה).

טעם אחר: שבת הגדול על שם שבת הראשונה שנכנסו ישראל למצות (פרי"ח תל). טעם אחר: ע"פ דברי הגמרא מגילה (כו, א) על הפסוק

(מלכים ב כה ט) "ואת כל בית גדול שרף באש" ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה, וכן בשבת זו שמרבים בה דברי תורה לכן נקראת שבת הגדול דהיינו שמגדלים בה תורה (ספר איבא דאברהם עניני שבת הגדול).

[טעם אחר: המילה פסח במילוי אותיות זה פ"ה סמ"ך ה"ת סה"כ בנימטרייא עולה 613 כמנין תרי"ג מצות ובא ללמדנו שהכופר בפסח ככופר בכל התורה כולה (הת"ס בתורת משה פרשת בא)].

טעם אחר: על פי הגמרא בחולין (קלד, ב) על הפסוק והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו היינו שאם אין לכהן רכוש וממון משלו אז אחיו הכהנים מעשירים אותו ולמדנו מכאן שקבלת רכוש נקראת גדולה וממילא כשיצאו בני ישראל ממצרים בשבוע זה ברכוש גדול אז ראוי לקרוא לשבת זו שבת הגדול (ספר עשרת דוד על המועדים).

טעם אחר: כדי להוציא מליבם של צדוקים שמענו דמחרת השבת האמור בספירת העומר היינו ממחרת שבת בראשית וכפרו בקבלת חז"ל דהיינו ממחרת יו"ט ראשון של פסח דיו"ט נמי איקרי שבת (כמבואר במנחות סה, א) וכדי להוציא מטעותם של הצדוקים נהגו לקרות שבת הגדול כדי לפרסם שיש עוד ימים הנקראים שבת כגון יו"ט של פסח שעתידי להיות בשבוע, אלא שיום השבת הוא הגדול והקדוש מכולם וכמו שתקנו בברכת רצה והחליצינו את יום השבת הגדול הזה דהיינו שכל יום שבת הוא גדול זה ונהגו להכריז ולפרסם זאת במיוחד בשבת זו כדי להשריש בלב כל ישראל שגם יו"ט איקרי שבת (הגרשו"א הליכות שלמה חודש ניסן אורחות הלכה 17).

טעם אחר: שבת הגדול על שם הכתוב בפרשת בשלח (יד א) "וירא ישראל את ה' הגדולה אשר עשה ה' במצרים" ועל שם ה' הגדולה נקראת שבת הגדול (שו"ת אור לציון ח"ג פרק ה סוף הערה ב).

אמירת "שבת הגדול המבורך": ונהגו המדקדקים לברך איש לרעהו "שבת הגדול ומבורך" (מהזיק ברכה להיד"א הלכות הפסח). ויש שכתבו "לומר שבת הגדול שלום" (נתיבי עם עמוד קל"ט), והטעם: לפי שקשה מדוע השו"ע כתב סעיף אחד בכל הסימן לכך שנקרא שבת הגדול למאי נפק"מ ולכן כתבו שיש שנהגו מטעם זה לומר שבת שלום

ומבורך כדי שזכור את הנס שנעשה בשבת זו ולכן השו"ע הביא דין זה כדי ללמדנו שאדם צריך לזכור הנס (שו"ת בית דוד קסב).

ניתן להשיג

